

Rapport 31

JOnG!-0 IN ONTWIKKELING:

Samenstelling en sociaal-demografisch en perinataal profiel van de verdiepingsgroep

en

Kencijfers van vroegkinderlijke ontwikkeling in Vlaanderen aan de hand van de Ages and Stages Questionnaire op de leeftijd van 8 en 12 maanden

Onderzoekers: Nancy Devogelaer¹, Cécile Guérin¹, Mathieu Roelants¹

Promotoren: Paul De Cock^{1,4}, Karel Hoppenbrouwers¹, Karla Van Leeuwen²,
Annemie Desoete³

¹ Dienst Jeugdgezondheidszorg, KU Leuven

² Onderzoeksgroep Gezins- en Orthopedagogiek, KU Leuven

³ Vakgroep Experimenteel-Klinische en Gezondheidspsychologie, UGent

⁴ Centrum voor ontwikkelingsstoornissen, KU Leuven

Samenvatting

Focus van het onderzoek

Efficiënt beleid om ontwikkelingsproblemen tijdig op te sporen vereist kencijfers van normale en afwijkende ontwikkelingspatronen en gestandaardiseerde instrumenten die voldoende sensitief en specifiek zijn om ontwikkelingstoezicht te realiseren. Deze doelstellingen maken deel uit van het verdiepend onderzoek van JOnG!-0 dat in 2009 werd opgestart in de schoot van het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en dankzij de financiële steun van de leerstoel M.M. Delacroix 'Kind, Ontwikkeling en Samenleving' werd gerealiseerd. Het voorliggende rapport geeft vooreerst een beeld van de samenstelling en het sociaal-demografisch en perinataal profiel van deze verdiepingsgroep en van subgroepen ervan, op de leeftijd van 8 maanden. Verder spitst het rapport zich toe op de vroegkinderlijke ontwikkeling. Hiertoe werd voor deze kinderen geput uit vragenlijsten van zowel de basisstudie als de verdiepingsstudie, aangevuld met relevante informatie uit het elektronisch kinddossier (Ikaros) van Kind en Gezin van de betreffende kinderen.

Samenstelling en profiel van de verdiepingsgroep

In totaal namen 381 kinderen rond de leeftijd van 8 maanden deel aan het eerste contact van het verdiepend onderzoek, bestaande uit een groep van 248 kinderen die 'at random' getrokken werden uit de basissteekproef (zogenaamde 'controles'), en 133 kinderen die uit dezelfde basissteekproef werden geselecteerd op basis van kenmerken van kwetsbaarheid en/of verhoogde nood aan zorg (zogenaamde 'cases'). Om geselecteerd te kunnen worden als 'case' moest een kind voldoen aan één of meer van de volgende criteria: geboren na een zwangerschapsduur < 37 weken (d.i. prematuur), geboren met een aangeboren afwijking of een medische problematiek met verhoogd risico op ontwikkelingsproblemen, geboren na een zwangerschap die niet spontaan tot stand is gekomen, en/of het gezin van het kind wordt begeleid door een thuisbegeleidingsdienst omwille van een problematische opvoedingssituatie. In de 'at random' groep bleken bij nader inzien 41 kinderen te voldoen aan één of meerdere criteria van 'case', en zij werden daarom voor verdere analyse bij de groep van 'cases' gevoegd. Dit zorgde in de verdiepingsgroep uiteindelijk voor een verdeling van 174 'cases' en 207 'controles'. Het sociaal-demografisch profiel van de volledige verdiepingsgroep ('cases' en 'controles' samen) is op de meeste vlakken vergelijkbaar met dat van de volledige groep respondenten van de basissteekproef, behoudens een relatieve ondervertegenwoordiging van gezinnen met een laag inkomen en/of voldoende aan de criteria van kansarmoede die Kind en Gezin hanteert in het kader van de preventieve gezinsondersteuning. Bovendien is het niet onverwacht dat, door de selectie van onder meer prematuur geboren kinderen als 'cases', de proportie prematuur geboren kinderen en/of kinderen met een laag geboortegewicht in de verdiepingsgroep proportioneel hoger ligt dan in de volledige basissteekproef van JOnG!-0.

Samenstelling en profiel van de referentiegroep

Met het oog op het aanleveren van kencijfers van door ouders gerapporteerde ontwikkeling van kinderen op de leeftijd van 8 maanden, werd een zogenaamde 'referentiegroep' samengesteld, waarvan het profiel op belangrijke karakteristieken die bepalend zijn voor ontwikkeling vergelijkbaar is met dat van de basissteekproef. Hiertoe werd de groep van 248 kinderen die 'at random' geselecteerd was uit de basissteekproef, aangevuld met een toevalsselectie van 13 kinderen met premature geboorte en/of laag geboortegewicht uit de 'case'-groep van 133 kinderen. Deze referentiegroep van 261 kinderen heeft een perinataal profiel dat vergelijkbaar is met dat van de JOnG!-0 basissteekproef en van de betreffende Vlaamse geboortecohorten. Sociaal-demografisch heeft deze referentiegroep over het algemeen een wat gunstiger profiel dan de JOnG!-0 basissteekproef. Op de bevindingen bij deze referentiegroep zijn in het voorliggende rapport de eerste kencijfers voor ontwikkeling van kinderen op de leeftijd van 8 maanden gebaseerd.

Ouders bevraagd over de ontwikkeling van hun kind

Van de 261 kinderen in de referentiegroep hebben op de leeftijden van 8 en 12 maanden respectievelijk 245 en 153 ouders een vragenlijst ingevuld die o.a. de 'Ages and Stages Questionnaire' (ASQ; Squires *et al.*, 1999) omvatte, waarmee op

gestandaardiseerde wijze de ontwikkeling van hun kind werd bevestigd. De ASQ-vragenlijsten bevatten (screenende) vragenreeksen voor vijf domeinen, met name (1) communicatie, (2) grove motoriek, (3) fijne motoriek, (4) probleemoplossend gedrag en (5) persoonlijke sociale vaardigheden. Op de (voor eventuele prematuriteit gecorrigeerde) leeftijd van 8 maanden werd de volledige ASQ afgenomen, terwijl de ASQ-bevraging op de (gecorrigeerde) leeftijd van 12 maanden beperkt bleef tot de domeinen grove en fijne motoriek. Omwille van de strikte leeftijdsgrenzen waarbinnen de leeftijdsspecifieke ASQ-vragenlijsten op een valide manier kunnen gebruikt worden, beperkte het aantal valide respondenten in de referentiegroep zich op de leeftijd van 8 maanden tot 197 kinderen (waarvan 42 kinderen (21,3%) 'case' waren) en op 12 maanden tot 82 kinderen (waarvan 13 kinderen (15,9%) 'case' waren). Van 60 kinderen beschikken we over een valide score van beide vragenlijsten. Hiervan waren 9 kinderen (15,0%) 'case'.

Vergelijking van JOnG!-0 ASQ-scores met die van andere (internationale) referentiegroepen

Wanneer de ASQ-scores op 8 maanden van de 'valide referentiegroep' JOnG!-0 vergeleken worden met de domeinspecifieke criteria van de Amerikaanse normatieve ASQ-steekproef (de cutoff werd vastgelegd op een score van twee standaarddeviaties onder het gemiddelde), dan bevindt tussen 5,0% ('Probleemoplossend Gedrag') en 20,6% ('Communicatie') van de respondenten zich op of onder de cutoff waarde voor verdere opvolging. Op 12 maanden is dit het geval voor respectievelijk 4,9% en 9,9% van de respondenten voor de ontwikkelingsdomeinen 'Fijne Motoriek' en 'Grove Motoriek'. Op beide leeftijden liggen deze proporties voor alle ontwikkelingsdomeinen aanzienlijk hoger dan de 2,5% die bij een normale verdeling van de waarden idealiter op basis van de definitie van de betreffende cutoffs kan verwacht worden. Op de leeftijd van 8 maanden scoren in de Vlaamse groep vooral de domeinen 'Communicatie' en 'Grove Motoriek' het zwakst (respectievelijk 20,6% en 15% op of onder de cutoff) in vergelijking met de Amerikaanse normatieve groep. Voor de andere domeinen situeren de Vlaamse proporties met een score op of onder de cutoff zich tussen 4,9% en 10%, wat nog steeds hoger is dan verwacht. Deze resultaten tonen dat, wanneer op jonge leeftijd de normen van deze in de U.S. gestandaardiseerde en internationaal gehanteerde vragenlijst worden toegepast, de specificiteit onaanvaardbaar laag is. Op de leeftijd van 8 maanden bijvoorbeeld zou dit betekenen dat bijna 2 kinderen op 5 verder dienen te worden opgevolgd omwille van een score onder de cutoff waarde op één of meerdere van de vijf ontwikkelingsdomeinen.

De Vlaamse cijfers, afkomstig van de JOnG!-0 studie tijdens het eerste levensjaar, tonen ook in absolute waarde grote verschillen met referentiegroepen van andere populaties, vooral in de domeinen 'Communicatie' en 'Grove Motoriek'. Vergelijking van de gemiddelde scores d.m.v. een 'One sample t-test' leert dat de Vlaamse referentiegroep significant lager scoort in vergelijking met de Amerikaanse normatieve steekproef op de domeinen 'Communicatie', 'Grove Motoriek', 'Fijne Motoriek' en 'Persoonlijke Sociale Vaardigheden' (alle p -waarden $<0,001$) op de leeftijd van 8 maanden, en 'Grove Motoriek' op de leeftijd van 12 maanden ($p < 0,001$). In vergelijking met een Noorse referentiegroep scoort de Vlaamse referentiegroep op de

leeftijd van 8 maanden significant lager op alle domeinen, met een significantieniveau van $p < 0,001$, behalve voor 'Probleemoplossend Gedrag' ($p = 0,02$). Ook op de leeftijd van 12 maanden zijn de verschillen voor beide onderzochte domeinen, met name 'Grove Motoriek' en Fijne Motoriek', significant ($p < 0,001$).

Nood aan Vlaamse (Nederlandstalige) referenties voor ASQ?

In het licht van de hoger vermelde verschillen tussen populaties van gemiddelde ASQ-scores en proporties kinderen beneden een domeinspecifieke cutoff, is het wenselijk ook over Vlaamse populatiespecifieke cutoff scores te beschikken. De ASQ-resultaten van de 'valide referentiegroepen' van JOnG!-0 kunnen hier alvast voor de leeftijdsgroepen 8 en 12 maanden een eerste aanzet toe geven, en op die manier allicht in de eerste plaats de specificiteit van ASQ-afname bij Vlaamse kinderen op deze leeftijden verhogen.

Aangezien de verdeling van de JOnG!-0-data vanuit statistisch oogpunt echter niet normaal is, bieden empirische percentielscores een correcter beeld van de verdeling van waarden voor de verschillende ASQ-ontwikkelingsdomeinen in de JOnG!-0 referentiegroep. Op de leeftijd van 8 maanden benaderen de empirische scores voor het percentiel 2,5 in de JOnG!-0 referentiegroep de scores van de eerder genoemde populatiespecifieke cutoffs (d.i. een score van twee standaarddeviaties onder het gemiddelde). Op de leeftijd van 12 maanden is de valide referentiegroep van JOnG! te klein om een zinvolle vergelijking te maken.

Vooraleer conclusies te trekken uit de ASQ-resultaten van de JOnG!-0 steekproef moet er op gewezen worden dat het hier ongewogen resultaten betreft. Om van echte Vlaamse kencijfers voor ontwikkeling te kunnen spreken werd bijkomend een correctie doorgevoerd voor belangrijke kind- en omgevingsfactoren die impact kunnen hebben op de ontwikkeling van een kind. Aan de hand van een poststratificatie weging voor non-respons in de betreffende bevragingronde, werd onder meer gecorrigeerd voor herkomst en opleiding van de moeder van het kind. De gewogen scores voor de verschillende ASQ-domeinen die hieruit voortvloeien, blijken nauwelijks te verschillen van de hoger vermelde ongewogen resultaten. Hieruit wordt geconcludeerd dat resultaten van deze ASQ-bevraging in de JOnG!-0 steekproef met voldoende betrouwbaarheid als kencijfers voor Vlaamse kinderen van dezelfde leeftijd kunnen gelden.

Verder onderzoek is nodig om uit te klaren of de gevonden waarden uiting zijn van reële verschillen in ontwikkelingspatroon tussen de JOnG!-0 steekproef van Vlaamse kinderen en andere populaties, ofwel of het eerder gaat om methodologische verschillen tussen studies (bv. samenstelling van de steekproef, methode van bevraging, culturele verschillen in kennis en perceptie van ouders met betrekking tot de ontwikkeling van hun kind, ...). Preliminair resultaten van het klinisch ontwikkelingsonderzoek op 8 maanden bij dezelfde JOnG!-0 verdiepingsgroep (onder meer met de Alberta Infant Motor Scales (AIMS; Piper *et al.*, 1994) voor grove motoriek), en ASQ-afname bij de volledige basissteekproef JOnG!-0 op de leeftijd van 12 maanden, bevestigen de gevonden trends in de 'valide referentiesteekproeven' van JOnG!-0 op beide leeftijden.

Voornamelijk op grofmotorisch vlak scoren jonge Vlaamse kinderen dus significant lager dan leeftijdsgenoten uit andere internationale studies. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn de tijd die kinderen wakker doorbrengen in buiklig en het overmatig gebruik van kinderzitjes.

De plaats van ASQ als instrument van vroegsignalering

Of vroegsignalering van ontwikkelingsproblemen aan de hand van ASQ een plaats heeft in het Vlaamse preventieve en/of curatieve zorgbeleid wordt enerzijds bepaald door de validiteit en betrouwbaarheid van deze instrumenten bij gebruik in een Vlaamse doelgroep en setting, en anderzijds door de uitvoerbaarheid van de bevraging volgens de kwaliteitsnormen die in de handleiding worden gespecificeerd.

In het kader van de studie JOnG! is longitudinaal vervolgonderzoek naar het gebruik van ASQ-bevragingen in een Vlaamse setting nog lopende. De resultaten hiervan, zo mogelijk gebundeld met gelijkaardige cijfers van Nederland, zullen bijdragen tot de bepaling van optimale cutoff waarden voor het Nederlands taalgebied. Naast deze valideringsstudie zal onderzoek nodig zijn naar de toepassing ervan in de dagelijkse praktijk van de consultatiebureaus van Kind en Gezin (voor de preventieve setting), en van de consultaties in de pediatrische (en eventueel huisartsen-) praktijk.